

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

Návrh změn koncepce vyššího odborného vzdělávání předškolní a mimoškolní pedagogiky

Rudolf Macek¹, Šárka Ulčáková²

Úvod

Moravskoslezský kraj je, podle mapy sociálně vyloučených lokalit publikovanou Ministerstvem práce a sociálních věcí³, krajem s druhým nejvyšším počtem sociálně vyloučených lokalit v České republice (po Ústeckém kraji). Přirozeně tak zároveň patří k oblastem s vysokou poptávkou po sociálních službách, a tedy také po sociálních pracovnících. Ti zde mohou získat kvalifikaci na dvou vysokých školách, a to na Ostravské univerzitě a na Vysoké škole PRIGO.

Práce s dětmi ze sociálně vyloučených lokalit, ať již v rámci předškolního či mimoškolního vzdělávacího procesu, má svá specifika. Běžné studium předškolní a mimoškolní pedagogiky na různých stupních vzdělávací soustavy však tato specifika nezohledňuje. Proto se tento příspěvek zabývá návrhem na zlepšení vzdělávacích programů vyšších odborných škol z oblasti předškolní a mimoškolní pedagogiky, která by tato specifika reflektovala a umožnila by studentům získat profilaci se zaměřením na sociální práci. Tato profilace může mít minimálně dva pozitivní efekty:

- 1) umožní studentům zaměřit se na problematiku oblasti práce s dětmi ze sociálně vyloučených lokalit, na komunikaci s jejich zástupci. Studenti také získají poznatky z oblasti rodinného práva a sociálně právní ochrany dětí a budou tak moci přispět k hladkému začlenění těchto dětí do školního systému.
- 2) v případě, kdy se budou studenti vzdělávacího programu Předškolní a mimoškolní pedagogika dostatečně profilovat směrem k sociální práci, a to zejména vhodným výběrem povinně volitelných předmětů, zajistí si tím přístupnost do bakalářských studijních programů

¹ Vysoká škola PRIGO

² Vysoká škola PRIGO

³ Webový portál Ministerstva práce a sociálních věcí. *MPSV představilo Analýzu sociálně vyloučených lokalit v ČR.* [online]. [cit. 11. 6. 2019]. Dostupné z <https://www.mpsv.cz/cs/21186>

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

zaměřených nejen na předškolní a mimoškolní pedagogiku, ale také na sociální práci, zejména pak studijní obory výše zmíněných vysokých škol.

1. Návrh obsahové náplně studijních programů

Aby bylo možné uvedené naplnit, jsou žádoucí obsahové změny vzdělávacích programů, jež by spočívaly v zařazení některých nových povinných a povinně volitelných předmětů, které byly zvoleny na základě důkladného studia Minimálního standardu Asociace učitelů v sociální práci⁴ (dále ASVSP) a prostudování obsahové náplně bakalářských studijních programů vysokých škol, které se zaměřují na sociální práci. Navrhovaný profil absolventa tak bude vhodně doplněn, bude zvýšena prostupnost do výše uvedených vzdělávacích programů a absolventi vyšších odborných škol (VOŠ) budou dostatečně připraveni pro práci s dětmi ze sociálně vyloučených lokalit, a to včetně práce v managementu mateřských škol a zařízení mimoškolní péče.

Navrhované změny jsou také plně v souladu se současnými požadavky na inkluzivní vzdělávání. Předpokládá se, že děti ze sociálně vyloučených lokalit mohou mít častěji speciální vzdělávací potřeby a mohou tak být kladeny vyšší požadavky na komunikaci ze strany pedagogů. Program zohledňující vybrané aspekty sociální práce umožní absolventům VOŠ lépe a účinně komunikovat se zákonnými zástupci těchto dětí, s dětmi samotnými a usnadní tak jejich adaptaci v předškolním či mimoškolním zařízení.

Navrhováno je také zařazení nového předmětu Práce s mimořádně nadanými dětmi, který by měl studentům přiblížit specifika práce s mimořádně nadanými jedinci. Studenti se seznámí s technikami, jakými lze tyto děti ve skupině identifikovat, jak přistupovat a rozvíjet jejich talent a jak pracovat s jejich potřebami. Vzdělávání mimořádně nadaných jedinců, stejně jako jedinců ze sociálně vyloučených lokalit, má svá specifika a je důležité, aby studenti uměli pracovat s oběma skupinami dětí, které se jim v rámci inkluzivního vzdělávání mohou potkat například v rámci jedné třídy.

⁴ Webový portál Asociace učitelů v sociální práci. *Minimální standard vzdělávání v sociální práci ASVSP*. [online]. [cit. 8. 5. 2019]. Dostupné z <https://www.asvsp.org/standardy/>

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

Do vzdělávacího programu jsou navrhovány předměty:

- Rodinné právo a sociálně právní ochrana dětí (povinný),
- Filozofie a etika (povinný),
- Komunikační dovednosti (povinný),
- Práce s mimořádně nadanými dětmi (povinný),
- Management školských zařízení (povinný),
- Environmentální výchova (povinný),
- Metody a techniky výzkumu (povinně volitelný),
- Zdraví a nemoc (povinně volitelný),
- Úvod do sociologické teorie a kulturní antropologie (povinně volitelný).

Ve vzdělávacím programu by také mělo dojít k obsahové úpravě níže uvedených předmětů tak, aby tyto umožňovaly lepší prostupnost se vzdělávacími programy vysokých škol:

- Úvod do psychologické teorie,
- Vývojová psychologie,
- Sociální psychologie,
- Cizí jazyk A (I až VI),
- Cizí jazyk B (I a II).

2. Vymezení výstupních znalostí a dovedností:

Rozsah výstupních znalostí a dovedností je primárně determinován *Národním programem vzdělávání a Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání (platným od 1. 1. 2018)*⁵. Absolventi vzdělávacího programu *Předškolní a mimoškolní pedagogika* jsou po dobu studia připravováni primárně na budoucí práci v mateřských školách a jiných obdobných zařízeních pro děti předškolního věku, a dále na práci v mimoškolních zařízeních, jakými jsou

⁵ Webový portál Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání od 1. ledna 2018*. [online]. [cit. 4. 4. 2019]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-od-1-1>

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

školní družiny, školní kluby, střediska volného času, domovy dětí a mládeže, výchovná zařízení aj. V souladu se zákonem č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, v platném znění⁶, jsou studenti připravováni na pozice kvalifikovaných učitelů mateřské školy, vedoucích učitelů mateřské školy, vychovatelů, pedagogů volného času, asistentů pedagoga atp.

Za tímto účelem jsou studenti obeznámeni s teoretickými znalostmi zejména z oblasti pedagogiky (s důrazem na pedagogiku předškolní) a psychologie (zejména vývojová a sociální). Praktické dovednosti pak získávají především z oblastí estetické, tělesné a dramatické výchovy, ale také v relevantních výsečích práva či filozofie a etiky. Velký důraz je kladen na jazykovou vybavenost studentů, studenti si volí z jazyka anglického nebo německého a výuka cizích jazyků pak probíhá během celé doby studia. V neposlední řadě jsou absolventi programu vybaveni obecnými dovednostmi a měkkými kompetencemi (práce s PC, komunikace apod.), které mohou využít při běžném provozu mateřské školy či jiného obdobného zařízení a které uplatní obzvláště v řídicích pozicích.

3. Vztah k bakalářskému studiu na vysokých školách

V případě programu Předškolní a mimoškolní pedagogika lze v českém prostředí vysledovat příbuzné obory vzdělávání na pedagogických fakultách vysokých škol, zejména Masarykovy univerzity v Brně, Univerzity Karlovy v Praze, Univerzity Palackého v Olomouci, Ostravské univerzity v Ostravě či Západočeské univerzity v Plzni. Jedná se v první řadě o studijní programy *Pedagogika předškolního věku*, *Předškolní a mimoškolní pedagogika*, resp. *Specializace v pedagogice*, studijní obor *Učitelství pro mateřské školy*. Dále je zde příbuznost se studijními programy a obory *Vychovatelství*.

Hlavní rozdíly oproti bakalářským studijním programům a oborům vyučovaným na českých VŠ lze spatřovat v rozsahu a náplni praktické přípravy, resp. odborné praxe. Zatímco vysokoškolské studium je zaměřeno v daleko větším rozsahu na získávání teoretických znalostí, studium na VOŠ je primárně zaměřeno na získávání kvalitní praxe a aplikaci nabytých teoretických znalostí přímo v jejím průběhu. Studenti na VOŠ se přímo v průběhu

⁶ Webový portál Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. *Aktuální znění zákona o pedagogických pracovnících*. [online]. [cit. 12. 5. 2019]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-zari>

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

odborné praxe učí vytvářet a implementovat konkrétní edukační projekty, diagnostikovat příčiny výchovných problémů dětí, vhodně pedagogicky intervenovat, komunikovat s rodiči dětí i specializovanými pracovníky v oblasti psychologie a poradenství apod., a to i díky propojení některých VOŠ na konkrétní partnerské mateřské školy.

4. Činnosti, pro které by měl být absolvent připravován

Po absolvování vzdělávání v podobě, jak je navrhováno v tomto příspěvku, bude absolvent:

- schopen zajišťovat výuku a výchovu dětí v mateřských školách a jiných obdobných zařízeních pro děti předškolního věku a v mimoškolních zařízeních,
- schopen samostatně připravovat pedagogické činnosti a implementovat je do edukačního procesu,
- znát teoretické aspekty předškolní a mimoškolní pedagogiky, které dokáže vhodně aplikovat při každodenní práci s dítětem,
- umět diagnostikovat individuální rozvoj dítěte,
- umět diagnostikovat příčiny výchovných problémů dětí a efektivně pedagogicky intervenovat,
- schopen vhodně využívat didaktické pomůcky odpovídající věku dítěte,
- schopen pro děti vytvářet prostředí pohody a bezpečí,
- schopen komunikovat s rodiči zejména v oblasti speciálních vzdělávacích potřeb jejich dětí,
- znát specifika práce s dětmi ze sociálně vyloučených lokalit, včetně souvisejících otázek z oblasti práva.

Primárně jsou studenti vzdělávacího oboru *Předškolní a mimoškolní pedagogika* připravováni na povolání učitele mateřské školy (viz dále). *Učitel mateřské školy* provádí vzdělávací a výchovnou činnost v předškolním vzdělávání dětí v mateřské škole, popřípadě ve třídách a v mateřských školách zřízených pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, v rámci

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

školního vzdělávacího programu. Pracovní činnosti specifické pro toto povolání jsou dle *Národní soustavy povolání*⁷ následující:

- výchova a vzdělávání zaměřené na získávání vědomostí, dovedností a hygienických a sociálních návyků dětí v rámci školního vzdělávacího programu mateřské školy;
- podpora rozvoje osobnosti dítěte předškolního věku, zdravého citového, rozumového a tělesného rozvoje, osvojení pravidel chování a životních hodnot;
- podněcování osobního vývoje dětí, vyrovnávání nerovností vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání, pedagogická konzultace o vzdělávání dětí s rodiči a diskutování o jejich pokrocích, spolupráce s odbornými partnery;
- vykonávání prací a úkolů souvisejících s přímou pedagogickou činností, včetně dohledu nad dětmi, vedení evidence o pedagogické činnosti, hodnocení účinnosti vzdělávacích programů, spolupráce se školskými a zdravotnickými zařízeními;
- tvorba vzdělávacího programu třídy mateřské školy;
- navrhování a aplikace vzdělávacích a výchovných metod včetně individuální práce s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami;
- tvorba a koordinace školního vzdělávacího programu mateřské školy nebo tvorba vzdělávacích programů pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami a individuálních vzdělávacích plánů, popř. stanovení koncepce rozvoje školních vzdělávacích programů mateřských škol a jejich koordinace v regionu.

V souladu s *Národní soustavou povolání* a požadavky kladenými na výkon tohoto povolání VOŠ PRIGO dále v průběhu studia *podporuje rozvoj potřebných kompetencí*, jako jsou:

odborné dovednosti:

- rozvíjení rozumových, jazykových, výtvarných, tělesných dovedností a zručnosti předškolních dětí,
- vedení předškolních dětí k osvojování hygienických návyků,
- učení předškolních dětí říkankám, básničkám, písničkám.

⁷ Webový portál Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Národní soustava povolání. *Učitel mateřské školy*. [online]. [cit. 9. 4. 2019]. Dostupné z <https://www.nsp.cz/jednotka-prace/ucitel-materske-skoly>

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

měkké kompetence:

- efektivní komunikace,
- kooperace (spolupráce),
- kreativita,
- flexibilita,
- výkonnost,
- samostatnost,
- řešení problémů,
- plánování a organizování práce,
- celoživotní učení,
- aktivní přístup,
- zvládání zátěže,
- objevování a orientace v informacích,
- ovlivňování ostatních.

obecné dovednosti:

- počítačová způsobilost,
- právní povědomí,
- jazyková způsobilost v češtině,
- jazyková způsobilost v cizím jazyce.

5. Možnosti uplatnění absolventů v případě přijetí navrhovaných koncepčních změn

Absolventi se v souladu s výše citovaným *zákonem o pedagogických pracovnících* uplatní zejména jako kvalifikovaní učitelé mateřských škol a vedoucí učitelé mateřských škol. Dále jako vychovatelé a pedagogové volného času v jiných zařízeních pro děti předškolního věku a v mimoškolních zařízeních. Jedná se o střediska volného času, školní družiny, výchovná

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

zařízení apod. Absolventi jsou rovněž schopni organizovat a účastnit se škol v přírodě, táborů či zotavovacích akcí pro děti a mládež. Mohou se rovněž uplatnit jako asistenti pedagoga.

*Národní soustava kvalifikací*⁸ rozlišuje *profesní kvalifikaci* jakožto způsobilost vykonávat určitou pracovní činnost nebo ucelený soubor pracovních činností uplatnitelných na pracovním trhu. Pro absolventy VOŠ PRIGO lze vymezit následující kvalifikace, které odpovídají oboru kvalifikace *Pedagogika, učitelství a sociální péče*:

- Hlavní vedoucí zotavovací akce dětí a mládeže,
- Samostatný vedoucí volnočasových aktivit dětí a mládeže.

Dle *Národní soustavy povolání* lze pak *povolání*, resp. *typové pozice*, v nichž se uplatní absolventi VOŠ PRIGO, v odborném směru *Výchova a vzdělávání* přesněji vymezit jako:

- Učitel mateřské školy,
- Pedagog volného času,
- Vychovatel,
- Asistent pedagoga,
- Hlavní vedoucí zotavovacích akcí pro děti a mládež,

Samostatný vedoucí volnočasových aktivit dětí a mládeže.

6. Nové pojetí a charakteristika vzdělávacího programu

Hlavním cílem vzdělávacího programu *Předškolní a mimoškolní pedagogika* by mělo být připravit absolventy programu k práci učitele mateřské školy a dalším povoláním uvedeným výše. Znalosti a dovednosti, které absolventi studiem programu nabydou, tedy mohou uplatnit také v jiných zařízeních předškolního a mimoškolního vzdělávání. Za tímto účelem jsou studenti vybaveni teoretickými znalostmi zejména z těchto odborných oblastí:

- Obecná pedagogika,
- Předškolní vzdělávání a výchova,

⁸ Webový portál Národní soustava kvalifikací. *Kvalifikace* [online]. [cit. 11. 4. 2019]. Dostupné z <https://www.narodnikvalifikace.cz/>

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

- Didaktika a didaktická technika.

Uvedené umí absolventi aplikovat při práci s dětmi. Aby byli absolventi programu schopni rozvíjet mentální, pohybové a výtvarné schopnosti dětí, jsou v rámci studia obeznámeni s řadou odborných vzdělávacích modulů (estetická výchova, tělesná výchova, dramatická výchova apod.). Jsou jim rovněž vštěpovány zásady pro-inkluzivního vzdělávání a orientace v multikulturním prostředí, otevřenost a respekt k individuální osobnosti dítěte a jeho rozvoji, stejně jako k výchovným praktikám rodičů dětí a ke komunikaci s nimi.

Aby byli absolventi schopni samostatně pracovat v předškolních a mimoškolních zařízeních, jsou jim vštěpovány znalosti z různých oblastí. Jedná se zejména o oblasti (hlavní výukové moduly):

- *Pedagogika*, kam spadají moduly Základy pedagogiky, Předškolní pedagogika I, Předškolní pedagogika II, Mimoškolní pedagogika, Práce s mimořádně nadanými dětmi I a II;
- *Psychologie*, kam spadají moduly Úvod do psychologické teorie, Vývojová psychologie, Sociální psychologie;
- *Obecné praktické dovednosti*, kam spadají moduly Informatika a práce s PC, Cizí jazyk A I až VI, Rodinné právo a sociálně právní ochrana dětí, Filozofie a etika, Komunikační dovednosti, Management školských zařízení, Environmentální výchova;
- *Odborné praktické dovednosti*, kam spadají moduly Estetická výchova I až IV, Tělesná výchova I až IV a Dramatická výchova I až IV.

Dále si studenti v průběhu studia volí, na základě oblastí svého zájmu, povinně volitelné předměty, které dokreslují a rozvíjejí jejich osobní a osobnostní profil. Do této oblasti spadají moduly s profilací Sociální práce: Metody a techniky výzkumu, Zdraví a nemoc, Úvod do sociologické teorie a kulturní antropologie.

Nabídku ostatních povinně volitelných předmětů tvoří: Dětská literatura, Multikulturní výuka, Biologie dítěte, Logopedie, Cizí jazyk B (I a II), Základy první pomoci u dětí.

V každém období si studenti volí jeden z výše uvedených povinně volitelných předmětů dle svého zájmu a své vlastní profilace. Výchovní poradci poté poskytují informace k vhodné struktuře individualizovaného studijního plánu.

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

Na VOŠ je na rozdíl od vysokých škol znalost cizího jazyka vnímána jako jedna za základních praktických kompetencí a dbají o to, aby se byli jejich absolventi schopni uplatnit i ve vícejazykovém, resp. multikulturním prostoru. Proto probíhá výuka cizích jazyků během celé doby studia, studenti mohou pod vedením zkušených jazykových lektorů získat státem verifikovaný certifikát o vykonání jazykové zkoušky.

Závěr

V tomto příspěvku byly navrženy konkrétní koncepční změny, které by měly být zohledněny při tvorbě nových vzdělávacích programů v oblasti předškolní a mimoškolní pedagogiky. Navrhované změny mají za cíl zefektivnit vzdělávání, aktualizovat jeho obsahovou náplň tak, aby odpovídala současným požadavkům na trhu práce a měnící se společnosti. Dále pak může přispět k vyšší uplatnitelnosti absolventů a ke zvýšení profylaxe na úrovni pedagogicky zaměřených škol, zejména vyšších odborných škol jakožto hlavních nositelů odborného terciárního vzdělávání v České republice

Seznam použitých zdrojů

1. Webový portál Asociace vzdělavatelů v sociální práci. *Minimální standard vzdělávání v sociální práci ASVSP*. [online]. [cit. 8. 5. 2019]. Dostupné z <https://www.asvsp.org/standardy/>
2. Webový portál Ministerstva práce a sociálních věcí. *MPSV představilo Analýzu sociálně vyloučených lokalit v ČR*. [online]. [cit. 11. 6. 2019]. Dostupné z <https://www.mpsv.cz/cs/21186>
3. Webový portál Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. *Aktuální znění zákona o pedagogických pracovnících*. [online]. [cit. 12. 5. 2019]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-zari>
4. Webový portál Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. *Národní soustava povolání. Učitel mateřské školy*. [online]. [cit. 9. 4. 2019]. Dostupné z <https://www.nsp.cz/jednotka-prace/ucitel-materske-skoly>
5. Webový portál Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání od 1. ledna 2018*. [online]. [cit. 4. 4. 2019]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-od-1-1>

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

6. Webový portál Národní soustava kvalifikací. *Kvalifikace* [online]. [cit. 11. 4. 2019].
Dostupné z <https://www.narodnikvalifikace.cz/>